

מנחות צט

משה שווערד

1. שפת אמת מסכת מנחות דף צט עמוד א

בגמ' כתלמיד היושב לפני רבו פי' רש"י דלצד מערב הי' גבוה דבהמ"ק משופע הי' ולא מצאתי בשום מקום שיהי' הרצפה של בהמ"ק משופע ולולי דבריו יש לפרש דלצד מערב קרוב לקדשי קדשים קרי מעלה ולצד מזרח קרי למטה אפי' הי' הרצפה בשוה:

2. רש"י מסכת מנחות דף צט עמוד א

ד"ה כתלמיד. [1] דבהמ"ק הוה משופע ולצד מערב מגביה יותר. תימה לומר דההיכל לא היתה רצפתו שוה. והרמב"ם בפ"ו מהל' בה"ב הל"ד כתב והאולם וההיכל כולו בשוה. ועוד יקשה מהא דיומא (טז) אא"א רבנן הא איכא פלגא דאמתא כו'. מאי קושיא דלמא האי פלגא דאמתא נכסת בגובה שפוע ההר שהיה בלא מעלות. כי בכל האורך הרב דהוא הר הבית (למזרחו) החיל. עזרת נשים קל"ה אמה. ומשער נקנור עד פתח ההיכל צ"ב אמה אשר לא היה בכל המשך רק ל"ט מעלות. אם היה משופע א"א שלא יגבה חצי אמה אלא ע"כ דכ"מ שלא היה בו מעלות היה הקרקע שוה. [2] והא דקרי הש"ס לצד מערב דמידלי הוא מפני קרבתו למקום השכינה:

3. ספר איזהו מקומן

מוכדי שולחן כמה משוך מן הכותל שתי
אמות ומחצה ואמה דידיה ושתי
אמות ומחצה דיני בני - משום הכי בעי
ב' אמות ומחצה בין כל שורה ושורה כדי
שיכול לסדר הלחם באיזה שולחן שירצה -
רגמ"ה.
ולפי"ז לא אתיא כמ"ד לקמן דלא היו מסדרין
אלא על של משה.

4. קובץ אור ישראל ניסן תשס"ד-בענין היאך נבנה בית המקדש בהר המוריה

ובחנם סופר עה"ת (שמות כ"ה ט') על הפסוק 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו' הביא את פירושו רש"י שביאר ש'לדורות' חייבים לעשות את כלי המקדש כמו כלי המשכן והרמב"ן השיג עליו מפני שלמה המלך שינה ממה שהיה במשכן. והקשה החתם סופר איך רשאי היה שלמה לשנות מתבניתו של הקב"ה בכלי המקדש ואפילו על ידי נביא. וחיידש החתם סופר שכוונת הפסוק להתיר את השינוי, וז"ל:

לקולא אתי, שנוכל לשנות הבנין והכלים בכל פעם ופעם עפ"י מראה השי"ת לנביאי הדור אע"ג דבשאר מצות התורה אין שומעים לנביא לשנות כ"ש, מ"מ מצוה זו דבנין בהמ"ק וכליו מעיקרא הכי ניתנה בתנאי שישתנה עפ"י מראה.

היינו שדברי רש"י נכונים שהפסוק הוא חיוב לדורות, אולם החיוב הוא לשמוע לנביאי הדור המגלים את רצון ה' בתבנית הכלים, ועל ידי זה מתקיים הדין של 'ככל אשר אני מראה אותך... וכן תעשו', וזו כוונת רש"י 'לדורות'. ומזה נראה ששינוי בתבנית הכלים איננו נכלל בדין שאין נביא רשאי להתיר דבר אלא לשעה, אלא באמת דין תבנית כלים הוא יוצא מן הכלל וע"פ נביא יכול להשתנות בכל דור לקביעות. וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ר"ח) ובתפארת ישראל מס' מידות (פ"ג אות י"ג).

5. משך חכמה שמות פרשת תרומה - תצוה פרק כז

(כ) ויקחו אליך וכו'... ויעיין שם טעם של שולחן וכיור. וכבר נאמר אצל דוד אביו שהניח זהב 'למנורות הזהב (ונרותיהם זהב במשקל מנורה ומנורה ונרותיה' - דברי הימים - א, כח, טו). משום דדריש שכיון שבמשכן שהיה רוחב עשר על שלוש אמה היה מנורה אחת, אם כן על כל החשבון הוא עשר פעמים שלושים, הוא שלוש מאה אמה, וקומתו עשר אמה, ולפי זה החשבון ההיכל שבנה שלמה היה ששים על רוחב עשרים, אם כן עשרים פעמים ששים הוא אלף ושני מאות, וקומתו שלושים, אם כן הוא ג' פעמים ככה, הוא שלושת אלפים ושש מאות. אם כן היה מוכרח להיות אחד עשר מנורות, ולבד משה עשרה מנורות, חמש מימין של משה וחמש משמאל של משה. אם כן לפי החשבון היה צריך להיות עוד אחת, רק שלא היה יכול להיות יותר על צד אחד על צד השני. ובפרט לפרש"י דהדביר היה גובה עשרים, אם כן לא היה רק מאה אמה יותר.

ולכן עשה גם שולחנות עשרה, כי השלחן צריך להיות נוכח המנורה, וכזו כן זה. וזה רק במקדש שלמה שהיה גילוי שכינה, אבל במקדש שני שאינו רק חוק, סגי באחת, ודו"ק היטב:

6. קרן אורה מסכת מנחות דף צט עמוד א

שם גמרא ר"א כו' על כולן הי' מסדרין, פירש"י ז"ל פעמים בזה פעמים בזה, מדבריו ז"ל נראה דלסדר על כולן כאחת ודאי אסור ובכלל בל תוסיף הוא, דלחה"פ אחד אמר רחמנא, וכן מנורה אחת, והכי משמע לישנא דירושלמי (שקלים פ"ו ה"ג) כולן ראויין לשירות, אבל לא שישרתו בהם, וכ' זאת מפני שראיתי בביאורים החדשים בפרשת בהעלותך שכתב דהי' עורך בכל המנורות ע"ש, ואין זה נראה, ודברי הירושלמי שקלים (שם) שהביאו התוס' ז"ל ע"ש דאיתא בנוסחא אחרת מיושב יותר, ובק"ע שם בפ"י יש תוס' ע"ש.

7. ספר יד דוד

ר"א בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין. וכתב רש"י פעמים בזה פעמים בזה ומשמע דלאו בפעם אחת היו מסדרין לחם הפנים על כולם, וכן הדלקת הנרות, אלא פעמים בשל משה ופעמים בשל אחרים. אמנם בשלטי הגבורים להחכם ר"א ¹¹ הביא בשם מדרש תדשא (נראה שהוא מדרשו של רבי פנחס בין יאיר ¹²) הביא המפרש לדברי הימים דעל כולן היו מסדרין לחם, אלא בשל משה היו מסדרין תחלה, ובשל כל המנורות היו מדליקין, ורק בשל משה היו מדליקין בתחלה, ע"ש ¹³ ולע"ד קשה כיון דבתורה לא צויה אלא על י"ב חלות של לחם הפנים על השלחן איך הותר להוסיף, חדא משום בל תוסיף, ותו כיון דלא הי' כמצות התורה איך הותר לאכול ולא נפסל, ועוד דהוה כמו חולין בעזרה, ופשיטא בהיכל וכן במנורות הללו איך היו מדליקין בהן בשבת, ואיך הותר לחלל שבת בהדלקת אלו המנורות ¹⁴. וצ"ל דס"ל דהכל בכתב מיד הי' עלי השכיל [דה"א כח, יט] קאי גם לענין זה של הכלים, וע"פ נביא עשאו. ומ"מ קשה איך הותר לחלל שבת בקבע ע"פ נביא. וצ"ל דבשבת אפשר דלא הדליקו בהם ולא הטיבו אותם, ובאמת בכל הש"ס לא מצינו רק מלחם הפנים אחת של שנים עשר חלות, וכן מוכח במקומות טובא, ועיין

8. קרן אורה מסכת מנחות דף צט עמוד א

שם גמרא ומנ"ל דמעלין כו' בתחלה תשמישי של מזבח ועכשיו גופו כו'. משמע מזה דחיוב להעלות דוקא, דאל"ה למה לי קרא דמותר להעלות, וצ"ע בדברי הראשונים ז"ל.

9. ספר איזהו מקומן

היה, וכו' מונחין הלוחות ושברי הלוחות יחד, וסייע לזה מלשון הברייתא דהכא. ופולוגתא זו היא מחלוקת בירושלמי דשקלים (ו. א. ב.) כמו שציין הרמב"ן, וכן נחלקו בזה בירושלמי דסוטה (ת. ג.).

שיטת רש"י עה"ת (דנריס י. א.) דשני ארונות היו, אותו שעשה בצלאל וכו' מונחות לוחות השניות, וארון אחר של עץ וכו' מונחין שברי הלוחות והוא היה היוצא עמם למלחמה. ועי' הרחבה בזה בתוס' הרא"ש סוטה דף מב. ברם הרמב"ן עה"ת שם פליג דארון אחד

10. תיודשי אגדות למהר"ל מנחות דף צט עמוד א

שולוחות ושברי לוחות וכו'. דבר זה בארנו הטעם, כמו שמצוה לשום בארון הלוחות כך מצוה לשום שם שברי לוחות, מפני כי שברי לוחות ג"כ מעלה לישראל. כי בודאי הלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים, היו יותר במעלה מן לוחות שניות שלא היו מעשה אלקים. ולפיכך היו גם כן שברי לוחות מונחים בארון, כי הלוחות שהיו בארון על ידם השכינה על הארון. אע"ג שהם שבורים, מ"מ מורה זה על מעלת ישראל שהגיעו אליה, ואע"ג שנתבטלה מעלה זאת, אינו דומה מי שלא היה לו שום מעלה כלל אל מי שהיה לו ובטלה. ועי' הלוחות ושברי הלוחות היה השכינה שורה, וכמו שבארנו בפרק

השותפין (ב"ב י"ד ב') דבר זה ועל זה אמר מכאן שת"ח ששכח תלמודו מחמת אונסא שאין נוהגין בו מנהג בזיון, דסוף סוף הגיע למדריגה עליונה, והאונס אין מבטל מדריגתו העליונה שהגיע אליה. כמו שכאן היו שבברי לוחות מונחים [בארון] מפני שכבר ישראל הגיעו לאותה המדריגה עליונה שהיה בלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים, וישראל לא בטלו מן אותה מדריגה כשנשברו בטול גמור, ולפיכך היו מונחין בארון אף שבברי לוחות.

11. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן ט

מה ששאל עבור הספרים הפסולים שאינן ראויים עוד לתיקון אם מותר להניחם בארון הקודש המקודש לספרים הכשרים והביא מעלתו ראייה משברי לוחות שמונחים בארון עם הלוחות השלמים. ושוב דחה כי השברי לוחות היה בהם קדושה יתירה שהיו מעשה ידי הקב"ה בעצמו. הדחיה שלו אינו דחיה דלפי דבריו א"כ איך הביאו במסכת מנחות דף צ"ט ראייה מזה להזהר בתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו. אבל באמת עיקר הראיה שלו אינו כלום דשם מתחלה על דעת כן נעשה הארון להניח בו שברי לוחות ג"כ ופשיטא דתנאי מתחלה מועיל כמבואר באו"ח סי' מ"ב סעיף ג' בהג"ה ואעפ"כ יפה הוכיחו מזה להזהר במי ששכח תלמודו מדחזינן שהקפיד הקב"ה על שברי לוחות להניחם בארון והתנה על תנאי הזה. אמנם לדינא אם הלכה זו רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר ומעשים בכל יום כשמוצאים טעות בשבת בשעת קריאה מחזירין ספר זה לארון ומוציאים אחר, הרי שאף שספר זה נמצא פסול לשעתו אפ"ה מחזירין לארון הקודש המיוחד לספרים הכשרים. ואין לומר דשאני התם שדעתם לתקן הספר ההוא לכן הוא בקדושתו משא"כ הספרים שהוא שואל אינם ראויים עוד לתקן. דאטו בדעתם הדבר תלוי שעכ"פ הא כל זמן שלא נתקן הרי הוא פסול. ועוד דגם ספרים אלו מה שאינן ראויים לתקן היינו מרוב הטרחה אבל בודאי אם ירצו להוציא הוצאות רבות הכל יוכל להתקן אלא שתהא הוצאה יתירה על השבא ויוכלו בהוצאה כזו לכתוב מחדש ולכן אינם מתקנים. וא"כ כשם שמחזירין בשבת ספר שנמצא בו פסול לארון כן אין איסור להניח ספרים הללו בארון הקודש. ואכתי יש לדחות דספר שנמצא בו פסול אכתי כשרים שאר חומשי תורה שבאותו ספר עצמו וכשר לקרות בהם כמבואר באו"ח סי' קמ"ג ס"ד בהג"ה. ועוד דספר שנמצא בו טעות דבר הרגיל הוא וי"ל לב ב"ד מתנה עליהם. מ"מ נ"ל להקל. ויש לי סמך מדברי רש"י במסכת שבת דף קט"ו ע"ב בד"ה פ"ה אותיות. וכתב רש"י זה שיעור לספר תורה שנמחק או בלה להיות בקדושתו, ומדכתב לשון בקדושתו משמע קדושתו ממש. מכל זה נלע"ד שאין איסור. וכל זה אני אומר שמצד קדושת הארון איסור. אבל אכתי איסור בלא"ה שמא יבואו לידי מכשול לקרות מתוכו. והרי מבואר ביו"ד סי' רע"ט שספר תורה שאינו מוגה אסור להשתותו יותר משלשים יום אלא יתקן או יגנו. ולרוב הטרדה אקצר. דברי הד"ש.

12. ספר איזהו מקומן

סיבת חומרת האיסור, והאם נוהג גם האידנא:
 ז"ל רבינו יונה (אנוט ג. מ.) | "כי השכחה מצויה בכני אדם והיה לו לחזור ההלכה הרבה פעמים ולחשוב בה כל היום וכל הלילה וכו' הרי זה מתחייב בנפשו כי יבוא להורות עפ"י הזכרתו ויאמר כך אמר לי רבי ויאסור המותר ויתיר האסור" עכ"ל.
 ודבריו מסייעין למש"כ הגר"ח מואלוז'ין בשם הגר"א (נכתב ראש סי' ס"ז, והוצא נסידור הגר"א אשי ישראל) דענין זה דהשוכח דבר אחד ממשנתו לא נאמר רק על הראשונים שלמדו בעל פה, ולא האידנא. וראה מה שביאר בזה בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פרשת ואתחנן.
 אבל בשו"ע הרב (פ"צ מהל' מ"ת) החמיר בזה טובא אף בזמן הזה שנכתבה התורה שבעל פה.

ואמר ר"ל כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו:

13. תוספות יום טוב מסכת אבות פרק ג

עד שישב ויסירם מלבו - כלומר שישב ויפנה לבו לבטלה וזוהי יסירם מלבו ואע"פ שאינו מתכוין שע"י כך יסורו מלבו. דהא לא כתיב פן תסירם אלא פן יסורו. ומאליהם משמע. והכי דייק לישנא דמתני' מדלא קתני יכול אפי' לא יסירם לפי שלא נתמעט אלא תקפה בלבד. אבל הסרה דממילא נמי באזהרה דפן יסורו. כך פי' בדרך חיים. ומ"מ צריך לחלק בין הסרה דהכא ע"י שיושב בטל לבין המפנה לבו לבטלה דלעיל [משנה ד'] לאותה גרסא דגרסי' והמפנה דהוה מלתא באפי נפשה וקתני עלה דמתחייב בנפשו. ואילו הכא לא קתני אלא מעלה עליו הכתוב כאילו וכו' ולפיכך אני אומר דג' חלוקות בדבר חזא שמתכוין להסיר ד"ת מלבו. ובחלוקה זו לא מיירי תנא דידן ולא ר' חנינא בן חכינאי. אבל זה בכלל כל הפורק עול תורה דר' חנינא בן דוסא. חלוקה שנייה שאינו מתכוין ומבקש שיסור ד"ת מלבו ושישכחם אבל אילו לא ישכחם הוה ניהא ליה רק שרוצה יותר בבטלה מבעסק התורה ומבקש וחוזר על הבטלה וזהו המפנה לבו דר' חנינא בן חכינאי וקאמר דמתחייב בנפשו. והחלוקה השלישית היא שאינו רוצה יותר בבטלה מבד"ת. אבל כשבא דבר בטלה לידו יושב בטל ומתרחל

בזה מלחזור על למודו וחלוקה זו היא דמתני' דידן שישוב ויסירם מלבו דהיינו שע"י שיושב בטל הנה הדברים מוסרים ע"י כן מלבו. כנ"ל:

14. שפת אמת מסכת מנחות דף צט עמוד ב

שם בגמ' תנא דבי ר' ישמעאל משל כו' לכאורה אין הנמשל דומה למשל דהצפור באמת אינו שוה רק איסור אבל התורה חמודה גנוזה אבל הכוונה דכמו דצוה לו המלך לשמור הצפור והזהירו שאינו מקפיד על איבוד הצפור רק על שאינו שומר מצות המלך כמו כן בתורה שניתן לאדם הגם דשיחת לו לא והתורה בקדושתה קיימת רק מצד שהאדם מצווה לשמור התורה בקרבו מתחייב בנפשו על השכחה:

15. קובץ אור ישראל ניסן תש"ע-הגדרת זמני היום והלילה ע"פ הלכה ומחשבה

והנה, תירוץ זה מבוסס על היסוד שבמקדש הלילה הולך אחר היום. כלומר, שבעניני מקדש יש לוח אחרת מהלוח של ענינים חוץ למקדש. יסוד זה מבוסס על ב' הנחות. הא' שהכלל של בקדשים הלילה הולך אחר היום כולל גם עניני מקדש ולא רק קדשים בלבד. הב' שכלל זה משפיע על הלוח שבמקדש ולא רק על דינים מסויימים. וכבר כתבנו שהגמ' דנה לגבי אותו ואת בנו, שהיה ס"ד לומר שמכיון שבעניני קדשים הלילה הולך אחר היום, ה"ה לענין אותו ואת בנו. משמע מהגמ' שהכלל כולל דברים שאינם קדשים ממש, וממילא אפשר לומר שהוא כולל כל עניני מקדש, כן העיר החידושי בתרא (תמורה אות רמט). ובאמת יש ג' אופנים להבין את הכלל של בקדשים הלילה הולך אחר היום. הא' שכלל זה הוא רק לגבי עניני אכילת קדשים. [ועיין בתוספתא (קרבנות ו:ח) דתניא "ובכל מקום היום הולך אחר הלילה ולאכילת קדשים הלילה הולך אחר היום." ומשמע מהתוספתא דדוקא לעניני אכילת קדשים הוא דאמרינן שהלילה הולך אחר היום.] מהדיון לגבי אותו ואת בנו, קשה לומר שהכלל מוגדר רק לעניני אכילת קדשים. הב' הכלל כולל כל דיני קדשים. הג' הכלל כולל כל עניני מקדש. ושמא יש להביא ראיה לצד הג' ממה שמצורע וזב שהם כבר טהורים בלילה אסורים להכנס למקדש עד שיביאו את קרבנם בבקר. כלומר שאי אפשר להם להכנס למקדש בלילה כיון שבעניני מקדש הלילה הולך אחר היום, ועדיין לא נשלמה טהרתם עד הבקר. אולם יש לדחות ולומר שאין זה מדין שבמקדש הלילה הולך אחר היום אלא משום שהבאת הקרבן מעכבת אותם מלהכנס למקדש, ואי אפשר להביא את הקרבן בלילה. אמנם עיין במנחות (צט:) שמובא ברייתא לגבי לחם הפנים דתניא "רבי יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם." הרי שלפי רבי יוסי, צריכים לסדר את הלחם הפנים באופן שלא יהיה יום אחד שלם בלי לחם. ובהגדרת יום לענין זה, אפילו אם סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית, די בכך. ומבואר שגם בהגדרת יום לגבי הדין של לחם הפנים הלילה הולך אחר היום, והיום והלילה נחשבים ליום אחד. ומשמע שכלל זה שבקדשים הלילה הולך אחר היום הוא כלל הכולל כל עניני מקדש.

16. ספר איזהו מקומן

נתקדש הלחם לגמרי בהנך דפוסים ליפסל בלינה ולכך לא חשיב מורידין. והנה הקושיא היא לשיטת הרמב"ם שכתבנו לעיל צד. דג' הדפוסים היו של זהב, אבל לפירש"י לא קשיא דדפוס שנאפה בו היה של ברזל וא"כ שפיר הוי מעלין בקודש, ומה שנאפה בברזל לא חשיב מורידין כלפי דפוסין הקודמין דצורך הוא שלא יתקלקל באפייה. ויתכן לישב עוד דמעלין בקודש ואין מורידין שייך באותו ענין כגון משולחן לשולחן, אבל לא מדפוסים לשולחן דזה עניינו אפיית הלחם וזה עריכתו.

ב] המנחת חינוך (נז. ו.) תמה הלא לחם הפנים היה מונח קודם בדפוסים של זהב (לעיל נד.) ואיך מניחו בכניסתו על שולחן של כסף והלא אין מורידין, ומסיק לתרץ דלא

17. ספר איזהו מקומן

וארבעה כהנים נכנסין שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכין: צ"ע שכהן אחד מסדר כל הששה לחם ואילו כל בזך יצטרך כהן לעצמו? כתב השפ"א דאולי קבלה היה בידם שכן הוא. והמקדש דוד (כג. נ.) ביאר בזה: לפי שסילוק הבזיכין הוי עבודה כקמיצה וכן סידור הבזיכין, לפיכך צריך בימין ולכן צריך לכל בזך כהן אחר, משא"כ משא הלחם אינו עבודה ולפי הכבוד צריך כהן אחד לששה לחם.

וראה שם (נקוף דנריו) שדן ביום הכיפורים שחל להיות בשבת איך אפשר שיהא סידור וסילוק הבזיכין ככהן גדול לבדו, ומסיק דאפשר דכיון שדינו ככהן גדול לבדו מבטלינן מצות תמיד' שלא יהא השולחן בלי לחם.

"וביום השבת מקריב קודם מוסף היום ככשים של מוסף שבת ומנחתם". כלומר כהן גדול הוא המקריב גם את מוסף שבת. וצריך להבין, בשלמא קרבן תמיד, למרות שאינו קרבן של יוה"כ, מכל מקום כיון שבכל יום כיפור יש קרבן תמיד, הרי שבציווי התורה, שהכהן גדול יעבוד את עבודת היום, מונח ממילא גם שהוא יקריב את קרבן התמיד שיש ביוה"כ. אבל מוסף שבת הרי אינו בכל יום כיפור, אלא רק כשחל יו"כ בשבת. א"כ אין לקרבן זה שייכות ליו"כ, ומדוע צריך להקריבו הכהן הגדול.

גם הרמב"ם כתב כן (פ"א עבודת יוה"כ ה"ב) "ואם היתה שבת אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול". וקשה כנ"ל. וכתב האור שמח (פ"ד עיוה"כ ה"א) שמשמעות הגמ' היא (זבחים צא א) שכאשר חל ר"ח בשבת, מוסף שבת מתקדש גם בקדושת ר"ח. א"כ ה"ה כאן כשחל יוה"כ בשבת, חל על מוסף שבת שם של מוסף יוה"כ, וממילא מצותו בכהן גדול ככל עבודות יוה"כ.

אמנם הוסיף האור שמח שם, שעל סילוק וסידור הבזיכין והקטרתן, לא כתב הרמב"ם

אולם בפיוט יש שגורסים ועורך לחם הפנים ומקטיר הבזיכין כמשפטן. שלא כדברי האור שמח, אלא גם עריכת לחם הפנים והקטרת הבזיכין נעשית בשבת זו על ידי הכהן הגדול לבדו.

"טרם יפשוט בגדי זהב מקדש בנקיות ידיו ורגליו". כשפושט בגדי זהב שהם בגדי קודש, צריך לקדש ידיו ורגליו. אבל למעלה שכתב "ופשט בגדי חול וירד וטבל" לא הזכיר הפייטן קידוש ידים ורגלים, כיון שכאשר פושט בגדי חול, אינו צריך לקדש ידיו ורגליו,

הערות וביאורים

יח. ולדבריו נראה, שסידור לחם הפנים החדש, היה צריך להיעשות ביו"כ שחל בשבת ע"י הכה"ג, שכשם שסילוק לחם הפנים הקיים נחשב לעבודת שבת שעברה, כך סידורו מחדש נחשב לעבודת שבת זו שחלה ביוה"כ, שאינה כשרה אלא בכה"ג. וכ"כ בכלי חמדה (מועדים סי' סה) וכי שהאור שמח כתב כדבריו, עיי"ש.

יט. ועי' במניח (קפה, י ד"ה ואחר כך) שכתב ומקטיר הבזיכין. כלומר כהן גדול הוא המקטיר בזיכי לחם הפנים וכדברי הפייטן. וקצת שינוי לשון יש בדברי המניח מדברי הפייטן, שהמניח כתב "ובשבת עורכין לחם הפנים ומקטיר הבזיכין". משמע שעריכת לחם הפנים נעשית ע"י כמה כהנים ורק הקטרת הבזיכין נעשית ע"י הכהן הגדול לבדו, ואילו הפייטן כתב "ועורך לחם הפנים", משמע שגם עריכת לחם הפנים נעשית ע"י הכהן הגדול. וקצ"ע לדברי הפייטן, מה יענה ת"ק הסובר (מנחות צט ב) שסידור וסילוק לחם הפנים בכל שבת נעשה ע"י ארבעה כהנים, אלו מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה כנגד טפחו של זה. שנאמר תמיד. א"כ איך כהן גדול לבדו היה יכול לעשות כן ביוה"כ? אמנם אם מחבר הפיוט היה יוסי בן יוסי כה"ג, (עי' לעיל במבוא) לא ק, דתנא הוא ויכול לסבור כדעת ר"י שם, דאפילו אלו נוטלין ואלו מניחים גם נקרא תמיד.

אמנם הרמב"ם פסק (פ"ה תמידין ומוספין ה"ד) כדעת ת"ק (וכ"כ החינוך מצוה צז). ולפ"ד ודאי דגם ביוה"כ היו צריכים להיות כמה כהנים לסידור לחם הפנים, וממילא מדוקדק לשון המנחת חינוך שכתב ועורכין לחם הפנים ומקטיר הבזיכין. דהיינו סידור לחם הפנים באמת עשו כמה כהנים, כיון דלייש דיעשה הכה"ג לבדו, ממילא ודאי אף שהוא מעבודת היום לא הקפידה עליו תורה. אבל הקטרת הבזיכין דשייך שיעשה הכהן הגדול לבדו, מצוה בו. ודו"ק, וכ"כ במוע"ז (ח"א ליקוטי הערות סי' סא). אך עי' כלי חמדה (קובץ דרושים ק"ו הערות סי' כו אות ג) שהוכיח דגם להרמב"ם דינו דת"ק הוא רק לכתחילה, ובדיעבד כל ששילק והניח את לחה"פ באותו יום אכת"י הוי "תמיד", וכמבואר כן בירושלמי (ריש יומא). ולפ"ד מסתבר שטפי עדיף לעשותו בכה"ג שכל מצות היום היא בו, אע"פ שיצטרך לעשותו לבד כיון שבדיעבד שפיר דמי.

19. ספר איזהו מקומן

המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום והמוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון - על כורחין היו נוטלין תחילה הסניפין דהשולחן שהיו בצפון ובדרום, ומשמע דעליהם לא גזרו איסור טלטול כמו בקנים (לעיל טו.) - רש"ש.

20. ספר איזהו מקומן

ג) אימתי זמן אכילת לחם הפנים : המרחשת (מ"א סי' י"ב) האריך לדון האם לחם הפנים אסור באכילה בשבת משום מוקצה, דמיגו דאתקצאי בין השמשות שלא היה ראוי לאכילה אתקצאי לכל היום, ולכאורה ממשנתינו משמע דדוקא ביום הכיפורים שחל בשבת מתחלקות לערב ש"מ דבכל שבת נאכלות בו ביום, אך כתב המרחשת דבריש ביצה איתא דלענין שבת סתם לן תנא כר"ש דלית ליה מוקצה, ועי"ש שהרחיב בזה.

21. ספר איזהו מקומן

דאכילת קדשים הוא דין על הקרבן שיהא נאכל.

וכן בקונטרס גבורות שמונים (לצעל סאמו"ד) באות ס', הביא ראיה מכמה ציורים דהכרח בהן לאכול הקרבן חי, וס"ל דקיום מצות האכילה הוא רק לאכול הבשר כמות שאפשר ואחשביה רחמנא לאכילה בענין זה, ולאוכלו צלוי ומבושל הוא מעלה דלמשחה וגדולה (זנחיס ל:) ואינו מעכב בעיקר מצות האכילה. וע"ע בזה אבי עזרי (מעט"ק י. א. אות ג').

ובדברי יחזקאל (סי' טו. יד. נהגה"ס) העיר על שיטת בית הלוי, מדברי התוס' לקמן ריש ק. דמשמע דלא מקיימי הבבליים מצות אכילת קדשים באכילת חי אלא רק שלא יבוא לידי נותר, וכן דייק הרש"ש שם.

ב) יש לעיין האם באכילת בשר הקדשים חי או שלא כדרך אכילה יצאו ידי חובת מצות אכילת קדשים :

כתב המנחת חינוך (קלד. ג.) דהדבר תלוי בספיקו דהמשל"מ (יטודי התורה ה. ת., ד"ה יט לחקור), והיינו דחקירה זו בקדשים היא חקירה גם בכל אכילות דמצוה, וראה בשעה"מ שם שהוכיח והכריע שלא יוצא ידי חובה.

אולם בבית הלוי (מ"ג סי' נ"א אות ד') הוכיח ממשנתינו איפכא, שיצא ידי חובה אפילו באכילה חי ושלא כדרך אכילה, ובאות ג' שם כתב דאפילו בלא כוונה, ואזיל לשיטתו

22. ספר יד דוד

דף ק, א. הל' יום הכפורים להיות בשבת הבבליים וכו'. רש"י כתב במשנה הבבליים כהנים אוכלים אותו כשהוא חי כשחל יום הכפורים בערב שבת, וכן כתב הרע"ב, ומשמע מזה דבכל השנה לא היו רגילים בכך לאכול בשר חי, רק עכשיו דאי אפשר בענין אחר, וא"כ סיפא פירושא דרישא דקאמר גאכל לערב, וקשה ואיד יכולין לאכול, והא אי אפשר בבישול, לזה קאמר דהבבליים היו אוכלין אותו כשהוא חי. אמנם התוספות לא ניחא להו בהאי פירושא, דאם כל השנה לא היו עושין כן, רק כשחל יום הכפורים בערב שבת, א"כ אין זה גנאי דלמצוה היו עושין, אלא ודאי בכל השנה היו עושין כן. וכן כתב בשושנים לדוד לפי התוספות הא דקאמר גאכל לערב היינו לכו"ע, והבבליים היו אוכלין בכל השנה כן. אמנם לע"ד אין מחלוקת בין רש"י ותוספות, ועוד דא"כ קשה לרש"י קושיית התוספות מה גנות היה לבבליים כיון דלא היו עושין כן אלא ביום הכפורים. ולכן גראה דבין לפירוש רש"י בין לפירוש התוספות פירושא דמתניתין הוא גאכל לערב, וע"י מי ע"י הבבליים, אבל שאר כהנים לא הוה אכלי, וקאמר ואיד היו יכולין לאכול בשר חי מפני שדעתם יפה, כלומר שבכל השנה היו אוכלין, וא"כ הגנות של

ועיין בתי"ט שכתב דלהרמב"ם [הל' מאכלות אסורות פ"ו הי"ב] דבשר חי צריך מליחה היו מולחין אותו דאין עיבוד באוכלין, ולהתוספות [שבת עה, ב ד"ה אין] דס"ל דאסור מדרבנן כיון דלא הוה אלא שבות לא גזרו במקדש ע"ש, וכן כתב הרא"ה בבדק הבית דף ס"ח [בית שלישי שער שלישי] דאין איסור במקדש במליחה, אלא שהוא לשיטתו כתב כן דס"ל דהיתה המליחה לאו בשביל איסור דם אלא משום ברית מלח דצריך אף באכילת כהנים. ועיין בעץ חיים בלשונות דף ד' [הלכות

23. ספר זבח התודה

לפסק הרמב"ם כ"כ בתו"ח: כדבריו של ר' יוסי נלמוד וכו'. מזה משמע דלרבנן מהויב ללמוד תמיד דיש לעיין במאי מיירי אי באדם שיש לו פנאי הלא בוראי לכו"ע מהוייב ללמוד תמיד וכמו דכתיב ולמדוהם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך כביתך ובלכתך בדרך וגו' (והאי רישא דקרא בוראי בר"ת כתיב דמפסוק זה אנו ממעטין אשה מת"ת דכתיב בניכם ולא בנותיכם קדושין דף ל) וגם אמרו ביומא י"ט ע"ב הש"ח שיחת חילין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים ואי באדם שאין לו פנאי הלא בוראי יוצא בקביעות עתים וכמו שאמרו בכרכות (דף לו) בשם ר' ישמעאל הנהג בהן מנהג דרך ארץ ואיתה שם הרכה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן זכר אמרו (שבת דף לא) ששואלין לו לאדם בשעת הדין קבעת עתים לתורה ונראה לי דבעצם הדין לא פליגי רבנן ור' יוסי בזה דלכו"ע כמי שאפשר לו מהוייב ללמוד תורה תמיד וכמי שא"א לו סגי בקביעת עתים שחרית וערבית וכדכתיב והגית בו יומם ולילה (אלמא דשני עתים צריך לקבוע ביום ובלילה) אלא דכאן מיירי בבואור הקרא דלא ימוש דלר' יוסי מי שקובע עת ביום ובלילה מקיים הקרא כדכתיב ולרבנן אף שפטור מללמוד כל היום מפני שצריך לעסוק בדרך ארץ מ"מ הקרא דלא ימוש לא קיים בזה אלא א"כ לומר כל היום כמש, וזוה יתיישב פסקי הרמב"ם שלא יסתרו אהודי דבענין לחם הפנים פסק כרבנן דתמיד ממש ובענין ת"ת העתיק דכר אדם חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה והיינו כר' אמי דבקביעות זמן סגי ומצאתי שעמד בזה גם הלחם משנה ותירוצו שם לא נהירא כ"כ אכן לדברינו ניחא דשם

24. ספר איזהו מקומן

בענין התעסקות בחכמות חיצונות:

הרמ"א (רמו. ד.) אסר ללמוד כל החכמות החיצונות משום ביטול תורה, והגר"א (סק"ז) ציין מקורו מדהכא דשאל בן דמה וכו', והביא עוד דרשת הספרי עי"ש.

וראה בברכת שמואל קידושין (סי' כו. ט.) שביאר דבריו דישנם ב' סוגי ביטול תורה, דיש שאינו לומד תורה, ויש היושב ועוסק בחכמות חיצונות ונותן להם חשיבות במקום לימוד התורה, ובזה יש נפק"מ בין לומד בקביעות ולשם לימוד חכמות הללו או לומד באקראי ולצורך עי"ש. וראה עוד בקובץ שיעורים (מ"צ סי' מ"ז) בתשובה לשואל ממדינה ידועה, שהרחיב בענין התעסקות בחכמות חיצונות.

25. שפת אמת מסכת מנחות דף צט עמוד ב

שם בגמ' מה ללמוד חכמת יונית צ"ע אי אין צורך בזו החכמה תיפוק לי' דאסור מטעם ודברת במ ולא בדברים אחרים כדאמרינן ביומא (י"ט ב) השה שיחת חולין עובר בעשה ול"ת ואי אית ב' צורך א"כ הלא יפה ת"ת עם ד"א תנן ור"י עצמו ס"ל בברכות (ל"ה ב) גבי ואספת דגנך הנהג בהם מנהג דרך ארץ ואפשר דהקפידה בחכמת יונית שהוא עיון והוי בכלל ולא יסורו מלבבך שהעיון בדברים אחרים מבטל והגית בו יומם ולילה שעיקר הגיון בעיון ומחשבת הלב:

26. ספר איזהו מקומן

אולם הזבח תורה (ד"ס מדצ"ו) כתב דודאי לכו"ע החיוב הוא ללמוד תמיד אם יש לו פנאי, כדכתיב "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", אלא דפליגי האם מי שקבע עצמו רק לשחרית וערבית אם קיים קרא ד'לא ימוש', ובביאור הקרא הזה בלבד פליגי, וראה שם דלפי"ז מיושבים סתירת פסקי הרמב"ם.
וע"ע בר"ן וריטב"א ושטמ"ק בנדרים דף ח., וראה עוד בברכת שמואל קידושין סי' כ"ז (ס"ק ד' וס"ק ו').

ופליגא דר"ש בר נחמני וכו' פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה:

שיעור מצות תלמוד תורה:
כתב מהרש"א דנמצא ג' מחלוקות בדבר: לרשב"י מצות ת"ת שחרית וערבית, ולר' ישמעאל מצותה כל היום וכל הלילה, ולר"ש בן נחמני לא נאמר קרא אלא לברכה.

27. תוספות מסכת מנחות דף צט עמוד ב

לא יהו עליך חובה – [1] כאדם שיש לו חוב ואומר מתי אפרענו ואפטר כך לא יאמר אשנה פרק אחד ואפטר שאי אתה רשאי לפטור את עצמך מהן כך פירש בקונטרס [2] עוד יש לפרש לא יהו עליך חובה שלא תעסוק אלא בהן ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן שלא תעסוק בהן כלל אלא יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ [3] אי נמי לא יהו עליך חוב ללמוד כל התורה כדתנן במסכת אבות (פ"ב מט"ז) לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל.

28. חידושי אגדות למהר"ל מנחות דף צט עמוד ב

דברי תורה לא יהיו עליך וכו'. [4] נראה פירושו, שאל יעשה אותם כאלו היה חובה ואם כן לא ילמד מאהבה, אבל יש ללמוד מאהבה כאלו אין עליו חובה, רק בשביל שהוא אוהב את התורה. ומ"מ אי אתה רשאי להפטר מהם, שלא תאמר כי

מאחר שאינה חובה, אפשר להפטר מהם כי אין אתה רשאי להפטר. כי שניהם ביחד הם בתורה, כי היא מצות הש"י על האדם ולכך אי אתה [רשאי] להפטר מהם, ומצד האדם יש לו ללמוד מאהבה. וכל זה כי התורה היא מן הש"י על האדם, ומצד הנותן הוא הש"י אי אתה רשאי לפטור ממנה, ומצד המקבל הוא האדם יהיה דבק בה לגמרי וילמד מאהבה, ואם לא ילמד מאהבה לא יהיה דבק לגמרי בתורה וע"י אלו שניהם נאמר לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו.

29. דף על הדף מנחות דף צט עמוד ב

בגמ': שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל כגון אני כו' מה ללמוד חכמה יונית כו' א"ל כתיב והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה מן היום ואינה מן הלילה.

בבני יששכר (כסלו טבת ג' כ"א) מבאר שלכן דייקא תקנו להדליק נר חנוכה - משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, להורות שאף זמן זה שהוא גמר היום ותחילת הלילה, גם הוא יש בו מן היום ומן הלילה, ואור התורה או מוכרחת, להתגבר על חכמת היונית של היונים, שאין שום זמן שאפשר לבטל מוהגית בו יומם ולילה.

30. דף על הדף מנחות דף צט עמוד ב

בגמ': מהו ללמוד חכמה יונית וכו'.

כותב רבינו החתם סופר זצ"ל בדברשותיו (ד' ק' טור ד'):

דבאמת כדי לידע התורה צריכים לידע כל השבע חכמות, כי א"א להגיע לידע לקבל עדות החודש מבלי שנדע מקודם כל דקדוקי הלוח החמה והלבנה, וא"א לדון המכשף אם לא נדע שרשי המכשף וחכמת בני קדם, והלכות טרפות מבלי נדע חכמת הנתוח על אופן היתר דק ועמוק, ושירי הלויים מבלי נדע חכמת המוסיקא, וחלוקת א"י מבלי נדע מדידת הארץ וחכמת השיעור ואגרופיע, וזריעת כלאים ויניקתם מבלי הבאדנאמיע, וכמה הפליגו חז"ל בל"ט מלאכות בשבת שנראה מהם בקיאותם הנ"ל בכל המלאכות כגון האריגה וכלי האריגה וכל חכמת הטבע, ואין זכר מכל הנ"ל בתורה שלנו, ואין לנו שום ספר מחובר ע"ז, והאומות יש להם בכל אלו חכמים וחבורים רבים.

אבל אנחנו הרי אי אפשר לנו ללמוד מספריהם, שהרי נאמר והגית בו יומם ולילה, וכששאלו מהו ללמוד חכמה יונית, השיבו ילמדנו בשעה שאינו יום ולא לילה, וא"כ מאין נדע כל הצריך לתורה, וכותב החת"ס וז"ל: "אבל דע והאמן, כי אם הוא זרתיים ארכו וזרתיים רחבו, ארוכה היא מארץ מדה ורחבה מני ים, ואין לך כל חכמה בעולם ומה למעלה ומה למטה ולפנים ולאחור שלא נרמז במילותיה ובתיבותיה, ובלי ספק כי בפסוק החודש הזה לכם רמז כל חכמת קידוש החודש - יותר ממה שהעתיק הרמב"ם מספריהם, והיודע לשמש בפסוק הזה, ימצא הכל מפורש, ושום שכל [עי' נדרים ל"ו ע"ב ושום שכל אלו הפסוקים], ועמ"ש רמב"ן בפסוק זה ספר תולדות אדם שמביא חבור מרב שרירא גאון שהוציא מהפסוק הזה כל עניני שרטוטי הידים והפנים, וכן כולם, כי המכתב מכתב אלקים הוא, ולמה לא, הלא אנו מאמנים שברא העולם בתורה, א"כ ע"כ מוכרח שיהי' שרשי כל החכמות העולמות משורשים בה" עכלה"ק.